

The use of modern technologies for teaching students independent thinking in native language lessons in primary school

Shakhnoza NURMATOVA¹

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2023

Received in revised form

15 December 2023

Accepted 20 January 2024

Available online

15 February 2024

Keywords:

methods,
innovative,
student,
lesson,
interactive,
effective,
topic.

ABSTRACT

This article presents various methods, didactic materials and energizers used in the science of mother tongue which increase students' activity.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss1/S-pp110-113>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

metodlar,
innovatsion,
o'quvchi,
dars,
interfaol,
samarali,
mavzu.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida qo'llaniladigan va o'quvchilarni mustaqil fikrlashga chorlaydigan turli xil metodlar va enerjyazerlar aks ettirilgan.

¹ Teacher, Tashkent State Pedagogical University named after Nizami.

Использование современных технологий обучения учащихся самостоятельному мышлению на уроках родного языка в начальной школе

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

методы,
инновационные,
студент,
урок,
интерактив,
эффективный,
тема.

В данной статье отражены различные методы и интерактивные средства, применяемые на уроках родного языка в начальных классах и побуждающие учащихся к самостоятельному мышлению.

Mustaqil tafakkurni rivojlantirish jarayoni mustaqil ta'limning asosiy qismi hisoblanadi. Ma'lumki, mustaqil ta'limni yo'lga qo'yishda nafaqat talablarning muayyan fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini oshirish, ularda mustaqil dunyoqarashni shakllantirish, shu bilan bir qatorda bo'lajak mutaxassis sifatida talaba shaxsida ijodiy va ilmiy tafakkurni rivojlantirish vazifasi turar ekan, ma'lum ma'noda global profesionallik masalasi ham o'z tasdig'ini topmog'i lozim. Bu jarayondagi ijodiy texnologik yondashuv talabdan tezkor fikrlashni va faol harakatni talab qiladi. Chunki talabadagi faollik ijodiy faoliyatga aylangan taqdiridagina mehnatni ilmiy tashkil qilish, vaqtdan unumli foydalanish amalga oshadi. Ana shunda talaba qiziqishlar asosida o'zining diqqatini muayyan ob'yektga qarata oladi. Ijodiy texnologik faoliyat shunchaki oson kechadigan jarayon emas. Shaxsning sezgisi, idroki uning xotirasi hamda mantiqiy tafakkur ko'lami bilan uyg'un bog'lanib ketadi. Ijodiy faoliyatda talabadagi bilim innovatsion ko'nikma va malakalar bilan yanada takomillashib boradi. Dars jarayonida har xil metodlardan foydalanish o'qituvchini izlanishga va o'quvchini o'z ustida ishlashga, erkin fikrlashga undaydi. Metod shunday tanlanishi kerakki, unda o'quvchi o'zini erkin tuta olishi, fikrlarini ravon aytishi, mavzuni juda yaxshi o'zlashtirishi lozimligi muhim ahamiyatga ega. Ma'lumki, hozirgi kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo'lib, ularning aksariyati tajriba-sinovdan o'tib, yaxshi natija bergan. Keng qo'llaniladigan usullar – "Klaster", "Aqliy hujum", "Davom ettir", "Taqdimot", "Blits-so'rov", "Muammoli vaziyat" kabilardan foydalanib, darsda samarali natijalarga erishish mumkin. Darsning o'tilgan mavzuni so'rash qismida "Sinkveyn", "Teskari test", "Aql charxi" metodlarini, yangi mavzuni tushuntirish qismida "Insert", "Pinbord", "Zinama-zina", "Bumerang" texnologiyalarini, mavzuni mustahkamlash qismida "Venn diagrammasi", "Baliq skeleti", "Nima uchun?", "Qanday?" , "Konseptual jadval", "Nilufar guli" kabi grafik tashkil etuvchilar hamda "Tushunchalar tahlili", "T-jadval", "Rezyume", "Kungaboqar", "Charxpalak" metodlarini, uyga vazifa berishda "FSMU", "Klaster", "Bo'g'inlar zanjiri", "BBB" metodlarini qo'llash dars samaradorligini ta'minlab, o'quvchilarning bilimini oshirishga yordam beradi. Ona tili darslarida ham yuqorida sanab o'tilgan interfaol metodlardan tashqari "Ha... yo'q", "Ta'rif egasini top", "Men kimman?", "Domino", "Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha", "Sirli sandiqcha metodi", "Harfni his qilish" metodlari kabi didaktik o'yinlardan foydalanish mumkin. O'yin vaqtida o'quvchilar o'zini erkin tutadi, bilimini namoyon etgisi keladi. Natijada o'quvchida ishonch, qat'iyat

paydo bo'ladi. Munozaraga kirishishni o'rganadi. Fikrini asoslashga odatlanadi. Bunda o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi inobatga olinishi lozim. O'quvchilarga har darsda bir xil dars o'tish ularning zerikishiga olib keladi va mavzuga bo'lgan e'tiborini pasaytiradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun dars mashg'ulotlari jarayonida turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish o'quvchilarning diqqatini oshiradi. Masalan o'quvchilarga "Bo'g'in" mavzusini o'tayotgan o'qituvchi "Bo'g'inlar zanjiri" metodidan foydalanishi mumkin. Bunda birinchi aytilgan so'zning oxirgi bo'g'ini keyingi so'zning birinchi bo'g'iniga to'g'ri kelishi kerak bo'ladi. Namuna: maktab – tabrik; rassom – somsa va shu zayilda davom etadi. Bu metoddan o'quvchilarda o'tilayotgan yangi mavzuni mustahkamlash bilan birga ularning tezkor fikrlashlari, so'z boyligini aniqlash maqsadida ham foydalansa bo'ladi.

MUHOKAMA

"Klaster" metodi. Klaster" grafik organayzeri "Fikrlarning tarmoqlanishi" degan ma'noni anglatadi. Bu metod turi o'quvchilarning biron-bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, ularni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrlarni erkin va ochiq uzviy bog'langan ketma-ketlikda tarmoqlashni o'rgatadi. "Fikrlarning tarmoqlanishi" quyidagicha tashkil etiladi: 1. Xayolga kelgan har qanday fikr bir so'z bilan ifoda etilib, ketma-ket yoziladi; 2. Fikrlar tugaguncha yozishda davom etiladi va fikrlar tugasa, u holda yangi fikr kelgunga qadar biron rasm chizib turiladi; 3. Darsda imkon boricha fikrlar va o'zaro bog'liqlik ketma-ketligini ko'paytirishga harakat qilinishi lozim. Ona tili darslarida "So'z turkumlari" mavzusini yoritishda "Klaster" usuli beqiyos ahamiyat kasb etadi. Chunki bu metod orqali o'quvchilar mavzuga oid tushunchalar ustida ishlaydi. Masalan, sifat so'z turkumiga oid tushunchalarni ular quyidagi tartibda tarmoqlarga ajratishlari mumkin. "Klaster" usulida so'z turkumlari tushuntirilganda o'quvchining diqqatini shu mavzuga qaratish maqsadida markazga so'z turkumlariga oid tushunchalar yoziladi. O'quvchilar mavzuga oid barcha fikrlarini markazning atrofiga joylashtirib yozadilar. Fikrlar bayon etilgandan so'ng har bir fikr yoki so'zni toifalarga ajratib chiqadilar. "Klaster" usuli quyidagi maqsadlarga erishish uchun qo'llaniladi: 1. O'quvchilar so'z boyligini oshirish; 2. Yozma nutqni takomillashtirish; 3. Fikrlash qobiliyatini shakllantirish; 4. Toifalarga ajrata olish qobiliyatini rivojlantirish. "Tushunchalar tahlili" metodi. Bu metod quyidagicha mulohaza qilinadi. Nazorat ishi yakunlanib, baholar e'lon qilingandan so'ng, har bir o'quvchi nazorat daftarida o'qituvchi tomonidan tekshirilgan va kamchiligi tuzatilgan so'zlarni ko'chirib yozadi. Bu metod ham o'quvchini hushyorlikka chorlash bilan bir qatorda o'z xatosini o'z vaqtida tushunishga va bu xatoni boshqa takrorlamaslikka olib keladi. "Harfni his qilish" metodi. "Harfni yoki so'zni his qilish" metodida o'quvchilar tik turgan holatda bo'ladi. Eng oxirida turgan o'quvchi orqasiga o'qituvchi tomonidan ruchkaning orqa tomoni bilan harf yoki so'z yoziladi. Keyingi o'quvchi oldingi o'quvchi orqasiga yozadi. Va shu tariqa davom etadi. Birinchi partadagi o'quvchi o'zining orqasiga yozilgan harfni his qilib sinf yozuv taxtasiga kelib yozadi. Bu metodni ko'pincha nafaqat harf shaklida 4-5 sinf o'quvchilarida qo'llash mumkin, balki 5-6 sinf o'quvchilariga ikki uch harfli so'z shaklida ham qo'llash mumkin. Bu metodni kichik yoshdagi o'quvchilarga darslarda dam olish daqiqasi sifatida qo'llash mumkin. Darslarda bu kabi enerjayzer metodlarni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Darslarni samarali tashkil etishda quyidagi o'yinlardan ham foydalanish maqsadga muvofiq. "Baliq ovi", "Kim hakam", "Taqqimot-tadqiqot", "Piramida", "Matn tuzib ko'r, aqling bo'lar zo'r", "Raketa", "To'g'ri noto'g'ri", "Xatosini

top”, “Xotira mashqi”, “Bo’g’in”, “Mo’jizalar maydonchasi”, “Maqol”, “So’zdan so’z yasash” o’yinlaridir. “Taqdimot-tadqiqot” usuli. Bu bosqichda har bir guruhdan bir nafar o’quvchi yangi mavzu va yangi mavzuni o’tilgan mavzular bilan bog’lash maqsadida doskada taqdimot qiladi. O’qituvchi tomonidan yangi mavzu bo’yicha qo’shimcha ma’lumotlar berib o’tiladi. “Piramida” o’yini. Yangi mavzuni mustahkamlash maqsadida “Piramida” o’yini olib boriladi. Bunda to’rtala guruhga alohida mavzular beriladi, guruh a’zolari berilgan mavzu bo’yicha barcha ma’lumotlarni maxsus kartochkalarga yozishadi va piramida tasvirlangan ko’rgazmaga yopishtirib chiqadilar. Natijalar tekshiriladi noto’g’ri va takrorlangan ma’lumotlar olib tashlanadi va qolgan natijalar hisoblanadi. Eng ko’p ma’lumot yozgan guruhlar taqdirlanadi. Bunda o’quvchilar o’tilgan mavzuni egallaganlik va mavzu bo’yicha tushunchalarni o’zlashtirib olganlik darajasi aniqlash, o’z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o’zlarining bilim darajalarini baholay olish, yakka va guruhlarda ishlay olish, safdoshlarining fikriga hurmat bilan qarash, shuningdek o’z bilimlarini bir tizimga solishga o’rgatadi. “Matn tuzib ko’r, aqling bo’lar zo’r”. O’quvchilar monitordan uzatilgan rasm asosida, berilgan muddatda matn tuzishadi. Tuzilgan matnda undov, modal, taqlid so’zlar ishlatilishi kerak. Mazmunli va undov, modal, taqlid so’zlardan ko’p ishlatgan matn egalari g’olib bo’lishadi. “Raketa” o’yini. Doskaga raketa rasmi chiziladi yoki uchta raketa yasab savollar yoziladi, kartochkalar ilinadi. Raketa o’zga sayyoraga uchish uchun yuklardan xoli bo’lishi kerak. O’quvchilar uch guruhga bo’linadi, qaysi guruh a’zolari savollarga to’g’ri javob bersa, kartochkalar olib tashlanadi, to’g’ri javob berilmagan kartochka raketada qoladi va u ucha olmaydi. “So’zdan so’z yasash” o’yini.

Yuqorida keltirilgan interfaol metodlarni ona tili va adabiyot darslarida qo’llash natijasida o’quvchilarning fanga bo’lgan qiziqishlarini oshirishga, o’zlarining fikrini erkin bayon eta olishga, atrofida gilarining fikrlarini hurmat qilishga, o’zining nuqtai nazarini himoya qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. N.A.Muslimov, M.Usmonboeva, M.Mirsoliyeva – Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik –O’UM Toshkent -2016.
2. O.U. Avlayev, S.N. Jo’rayeva, S.P.Mirzayeva “Ta’lim metodlari” o’quv-uslubiy qo’llanma, “Navro’z” nashriyoti, Toshkent – 2017.
3. M.X.G’ulomova, N.K.Sobirova Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta’lim samaradorligini oshirish usullari// Innovatsiya o’quv jarayonida(tezislari to’plami). -T. 2009.
4. K.Qosimova, S.Matchonov, X.G’ulomova, Sh.Yo’ldosheva, Sh.Sariyev, Ona tili o’qitish metodikasi. Boshlang’ich ta’lim talabalari uchun darslik. –T.: – Nosir 2009y.